

usmena pjesma, usmena predaja, jednostavni oblici, lirika, lirska poezija, lirske vrste, lirski oblici, ustroj lirske pjesme, motiv, pjesnička slika, ritam, rima, strofa, stih, tradicionalni hrvatski stihovi, vrste i oblici moderne poezije, struktura moderne lirske pjesme, pjesma u prozi

ep, poema, spjev, epske vrste u stihu, proza, tema, pripovjedač, fabula, kompozicija, karakterizacija likova, tipologija likova, pripovijest, roman, novela, pripovjedni postupci moderne proze, moderni roman, moderna pripovijetka, moderna novela

drama, kazalište, tragedija, komedija, pastoral, moderna drama, ustroj dramskoga teksta, dramski sukob, dramska napetost, dramski lik, čin, prizor ili slika, dramski dijalog, dramski monolog, didaskalije

antička književnost, srednjovjekovna književnost, humanizam, predrenesansa, renesansa, barok, klasicizam, predromantizam, romantizam, realizam, modernizam, ekspresionizam, suvremena književnost

TEORIJA KNJIŽEVNOSTI

1. LIRIKA, POETSKI I JEDNOSTAVNI OBLICI

usmena pjesma, usmena predaja, jednostavni oblici, mit, zagonetka, poslovice, vic, lirika, lirska poezija, lirske vrste, lirski oblici, ustroj lirske pjesme, motiv, pjesnička slika, ritam, rima, strofa, stih, tradicionalni hrvatski stihovi, vrste i oblici moderne poezije, struktura moderne lirske pjesme, pjesma u prozi

2. EPIKA I PROZA

ep, poema, spjev, epske vrste u stihu, proza, tema, pripovjedač, fabula, kompozicija, karakterizacija likova, tipologija likova, ideja, značenje, uokvirena kompozicija, pripovijest, roman, novela, pripovjedni postupci moderne proze (unutarnji monolog, slobodni neupravni govor), moderni roman, moderna pripovijetka, moderna novela

3. DRAMA

drama, kazalište, tragedija, ustroj dramskoga teksta, dramski sukob, dramska napetost, dramski lik, čin, prizor ili slika, komedija, dramski dijalog, dramski monolog, didaskalije, komedija, pastoral, moderna drama, vizija

1. LIRIKA, POETSKI I JEDNOSTAVNI OBLICI

LIRIKA

-jedan od triju velikih književnih rodova

-književni rod kojemu pripadaju književna djela u kojima su iskazani osjećaji, misli i doživljaji

-kraće književno djelo napisano u stihovima

LIRSKA POEZIJA

-pjesnički stil koji izražava osjećaje riječima, bilo pismenim bilo usmenim

-kratka i zasnovana na jednom jedinstvenom osjećaju ili raspoloženju

-predstavlja jednu od temeljnih mogućnosti umjetničkog izražavanja

RITAM- podizanje i spuštanje glasa u govoru ili čitanju, izmjena dugih i kratkih, naglašenih i nenaglašenih slogova

RIMA- glasovno podudaranje slogova na kraju stiha, postoje križna (abab), obgrljena (abba), parna (aa bb cc), nagonilana rima (aaaa) i isprekidana (abcb)

STROFA-više stihova u pjesmi (najmanje 2) koji čine cjelinu, vrste strofi (dvostih, trostih, četverostih, peterostih...)

STIH- redak u pjesmi koji se odlikuje posebnom zvučnošću i ritmom

stihovi prema broju slogova: peterac, šeterac, sedmerac...

VEZANI STIH: stih koji je vezan rimom, strofom ili približno jednakim brojem slogova u stihu

SLOBODNI STIH: nije vezan rimom ili strofom

PODJELA LIRIKE

1.) prema temi:

misaona lirska pjesma

socijalna lirska pjesma

ljubavna lirska pjesma

domoljubna lirska pjesma

religiozna lirska pjesma

pejsažna lirska pjesma

2.) prema tradiciji:

himna

oda

elegija

epigram

epitaf

ditiramb

3.) prema obliku:

pjesma u prozi

4.) prema jeziku:

dijalektalna pjesma

Broj stihova u strofi:

distih ili dvostih – strofa od 2 stiha

tercet – strofa od 3 stiha

katren – strofa od 4 stiha

pentastih – strofa od 5 stihova

sektina – strofa od 6 stihova

Sonet – pjesnički oblik od 14 stihova raspoređenih u dva četverostiha i dva trostiha.

Osjetilni poticaji

vizualni (vid)

auditivni (sluh)

taktilni (opip)

gustativni (okus)

oflaktivni (njih)

STILSKA SREDSTVA I PRIMJERI NJIHOVE UPORABE

ASONANCA – ponavljanje samoglasnika radi postizanja nekog dojma:

"Jesenje veće"

ALITERACIJA – ponavljanje suglasnika radi postizanja nekog dojma:

"Mre i motri kako mrke bivaju
vrbe, crneći se crnim vranama."

ANAFORA – ponavljanje riječi na početku stiha:

"Sve moje stihom zadržane sate,
Sve sačuvane sne iz davnog doba."

EPIFORA – ponavljanje riječi na kraju stihova:

"Ždral putuje k toplom jugu – u jeseni,
a meni je put sjevera – u jeseni."

ONOMATOPEJA – oponašanje zvukova iz prirode:

"I cvrči cvrči cvrčak na čvoru crne smrče"

METAFORA – riječ ili izraz prenesenog značenja:

"Golema harfa sja" (umjesto: "Sunce sja!")

PERSONIFIKACIJA – neživom se daju osobine živog:

"Po veseloj livadici"

EPITET – ukrasni pridjev:

"Isuse blagi, u doba kasnih sati"

LITOTA – uporaba blažeg izraza

"Mene više nema" (umjesto: "Mrtav sam")

POREDBA – uspoređivanje pojmova:

"Volio sam je kao travu"

IRONIJA – kaže se suprotno onome što se misli:

"Pitao jednom tako jednoga vrli pitac neki" ("vrli" znači osobit, a ovdje se omalovažava)

HIPERBOLA – preuveličavanje:

"Silni gromi, silni udi"

GRADACIJA – postupno jačanje ili slabljenje početnog dojma:

"Pilji i gled*i* i vidi"

OKSIMORON – spajanje suprotnih pojmova:

"O mrtvi živote!"

POLISINDETON – ponavljanje veznika bez gramatičke potrebe:

"I posna i bosa da prostiš
I hladna i gladna"

ASINDETON – nizanje riječi bez gramatičkog povezivanja:

"Vedro nebo, vedro čelo"

INVERZIJA – obrnut poredak riječi:

"A zapitani odgovor njemu hitan tad dade" (glagol je na kraju stiha)

RETORIČKO PITANJE – pitanje koje ne zahtjeva odgovor:

"Magla, štoli Unu skriva?"

PJESMA U PROZI

Pjesma u prozi je kratki hibridni književni oblik koji u sebi objedinjuje osobine poezije i proze, koje se u teoriji književnosti tradicionalno razmatraju kao odvojeni književni rodovi.

STRUKTURA MODERNE LIRSKE PJESME

Suvremena poezija bila je nastavak na poeziju koja je počela u drugoj polovici 19. stoljeća, u francuskoj književnosti. Bila je to poezija moderne. Dakle, **pjesnici Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud i Stephane Mallarme** uzori su koje slijedi cijelo suvremeno pjesništvo.

Moderna lirika predstavlja i poznavanje cijele dotadašnje pjesničke tradicije. Zahtijeva već pri samom čitanju najveću moguću koncentraciju, traži neku vrstu suradnje pjesnika sa čitateljem. Naime, **moderna lirika više sugerira nego govori, više upućuje i fascinira, a ne izaziva toliki užitek u tradicionalnom smislu te riječi.**

Moderna lirika izbjegava komunikaciju preko ustaljenih, uobičajenih putova. Traži razumijevanje pojedinih riječi, sklopova zbog otkrića posebne pjesničke kvalitete riječi. One su zasnovane na izrazitom odnosu ritmova, zvukova i značenja. Zahtijeva razumijevanje isključivo na temelju senzibilnosti čitalaca.

Moderna poezija zapravo **izražava “otpor” prema izražavanju općih i prirodnih osjećaja**, često je **hladna, misaona i prelazi u prezir prema svakoj sentimentalnosti.**

Ona nastoji da se izražavanje emocionalnog života strogo individualizira, postane izazivanje isključivo takvih emocija koje su strogo vezane samo za pjesništvo. Vrhovni zahtjev moderne lirike jest **savršenstvo jezičnog izraza**, ali nema nikakvih općih pravila za tehničko savršenstvo pjesničkog izraza (paradoks).

Smatra se da klasična tematska podjela u modernoj lirici nema nikakvog smisla, prevladava isključivo sklonost prema nekim temama kao što su čovjekova izgubljenost, kriza kulture, svrha i smisao samog pjesništva.

LIRSKO - EPSKE VRSTE

POEMA

lat.*poema* – pjesnička tvorevina, takva književna vrsta u kojoj se fabularni elementi isprepliću neposrednim lirskim izričajem, a motivi povezuju, osim fabularnim vezama, i asocijativnim nizanjem karakterističnim za lirsku poeziju

ROMANCA

španj. *el romance*; pjesma s redovno ljubavnom temom, a obuhvaća neki događaj koji živo opisuje, često ubrzanim ritmom, s prevladavajućim osjećajem vedrine

BALADA

provansalski *balar* znači plesati, balada pjeva o stradanjima i nesrećama polaganijim ritmom koji nosi tužnu intonaciju; neka unutarnja nelagoda redovno prožima njezine junake, a tragična smrt junaka njezin je uobičajeni završetak

(narodna balada Hasanaginica)

2. EPIKA I PROZA

EPIKA

- književni rod
- iznosi događaje

tema – ono o čemu se u djelu govori

motivi – manje tematske jedinice

- svako epsko djelo ima **priču**
- priču pripovijeda **pripovjedač** – u **1. licu (ja)** ili u **3. licu (pripovjedač je netko izvan priče)**.

fabula – niz događaja povezanih onako kako bi se mogli dogoditi

siže – niz događaja onakav kakav je u književnom djelu

kompozicija – način na koji je djelo sastavljeno u cjelinu od manjih dijelova (odlomaka).

vanjska kompozicija – poglavlja

unutrašnja kompozicija – može biti kronološka, retrospektivna ili uokvirena

lik – određujemo fizičku, psihološku, socijalnu, etičku i govornu karakterizaciju lika

prostor i vrijeme radnje

stilske značajke – naglasak može biti na zbivanju ili likovima; pripovjedačke tehnike – pripovijedanje, opisivanje, monolog, unutrašnji monolog

ideja djela

EPSKE VRSTE

1. EPIKA U STIHU

- a) **epska pjesma** – obrađuje jedan događaj
- b) **ep** – opširno epsko djelo, ima glavni događaj i glavne likove te sporedne radnje i likove
- c) **epopeja** – prikazuje reprezentativne junake i događaje presudne za opstanak nekog naroda

2. EPIKA U PROZI

A) jednostavni epski oblici:

mit – priča koja objašnjava nešto čovjeku nepoznato

bajka – pojavljuju se nestvarni događaji i likovi koji se isprepliću sa stvarnim događajima. Postoji polarizacija likova na dobre i zle.

basna – pisana je u obliku alegorije. Likovi su najčešće životinje preko kojih se prikazuju ljudski karakteri.

legenda - pripovijeda o životu nekog čovjeka čije ponašanje predstavlja uzor drugim ljudima

saga – priča o nekom događaju iz daleke prošlosti

zagonetka – poseban oblik postavljanja pitanja

vic – sažeto iznosi neke situacije, događaje ili karaktere na način da na kraju izaziva komičan dojam

B) složeni epski oblici:

novela – kraća pripovjedna vrsta u kojoj se u sažetom obliku najčešće obrađuje jedan lik ili događaj

pripovijetka – pripovjedna vrste veća od novele, a manja od romana

roman – velika pripovjedna vrsta

KARAKTERIZACIJA LIKOVA - opisivanje fizičkog izgleda likova, njihove misli, osjećaje i stavove

FIZIČKA - opisujemo vanjski izgled likova. Opisujemo izgled tijela (boja kosa, očiju, građa tijela) te stil odijevanja ako ga je autor spomenuo.

PSIHOLOŠKA - opisujemo unutarnji život osobe, njegove misli, osjećaje, svijest i podsvijest. Također gledamo i ponašanje lika, njegov odnos prema životu i prema drugim likovima iz knjige te općenito na njegovo raspoloženje.

MORALNA / ETIČKA - ova karakterizacija lika govori kako se lik ponaša i odnosi prema drugima, što nam govori njegova savjest i kako se odnosi prema izvršavanju zadataka.

SOCIJALNA - analiziramo ga s obzirom na društvo u kojem živi te sagledamo jesu li njegove osobine uvjetovane s obzirom na njegovo mjesto u društvu. Socijalne osobine na koje valja obratiti pažnju su njegov društveni status, imovinsko stanje, porijeklo, status obrazovanja, međusobni odnos lika i zajednice i kako sredina u kojoj živi utječe na njega i njegovo ponašanje.

GOVORNA - iz govora lika saznajemo u kojem području lik živi, govori li lik zavičajnim dijalektom, koristi li žargone te ima li neki poseban stil kojim se izražava. Upoznajemo lik s obzirom na njegovo podrijetlo.

TIPOLOGIJA LIKOVA – disciplina određivanja karakterističnih osobina u nekoj cjelini činjenica, predmeta i sl. s namjerom da se odrede različiti tipovi i objasne odnosi među njima

ZNAČENJE - koristi objekt, boju, osobu ili čak situaciju da bi dao dublje značenje od doslovnog značenja

IDEJA - Ideja književnog djela osnovni je misao djela. Ideju određujemo na kraju čitanja i ona je smisao pročitano. Cjelokupni smisao djela proizlazi iz autorova umjetničkog dojma te iz sadržaja. Navodi nas na poruku koju je autor prenio kroz sadržaj djela. Ona je misao koja je navodila autora pri pisanju djela

UOKVIRENA KOMPOZICIJA – počinje od nekog događaja na koji se nadovezuje drugi događaj, a onda se zbivanja vraćaju na početak.

Novela

- sažet i kratak prozni oblik
- ima nešto čvršću strukturu od samoga romana
- ima vrlo malo likova (samo jednog ili dva)
- obrađuje uglavnom jedan konkretni događaj iz njihovog života
- novelu zanima pojedinačna ljudska sudbina i život ili sličica iz života
- uglavnom se na kraju novele iznosi neka poanta ili pouka do koje se dolazi naglim obratom u radnji

Pripovijetka

-književni tekst u kojem se pripovijeda radnja u kojoj sudjeluje nekoliko likova. Pripovijetka je dulja od priče, no kraća od romana.

Roman

Roman je najopširnija prozna vrsta, a u današnje vrijeme i najpopularnija

- u 12.st. *terminom roman* nazivao se svaki spis pisan pučkim (romanskim) jezikom
- sredinom 12. st. pod pojmom roman ubrajamo stihovane pripovijesti
- do 17. st. *romanom* se nazivalo svako djelo s viteškom i pustolovnom tematikom
- tek od 17 st. pojavom romana „*Don Quijote*“ Miguela de Cervantesa roman dobiva značenje slično današnjem (teme: iz svakodnevnog života)
- svoj najveći uspon roman je imao u 19.st. u razdoblju realizma (realistički roman)
- tada nastaju djela poput „*Zločina i kazne*“ F.M. Dostojevskog i „*Ane Karenjine*“ L.N. Tolstoja
- u 20. st. dolazi do raskida s tradicijom – javlja se novi tip romana koji u središte stavlja podsvijest glavnoga junaka, a ne priču

VRSTE ROMANA

Prema temi	pustolovni, kriminalistički, povijesni, društveni, psihološki, ljubavni
Prema stavu autor	humoristički, satirični, sentimentalni, didaktički (poučni)
Prema kompozicijskim odnosima u romanu	roman zbivanja - <i>zbivanje ujedinjuje ono što roman obrađuje</i> roman lika- <i>strukturu dominiraju povezani likovi (ili jedan lik)</i> roman prostora - <i>bitna veza je neki zamišljeni ili stvarni prostor</i>
Prema književnim epohama	romantički, realistički, naturalistički, moderni

najvažniji hrvatski romani

Petar Zoranić, *Planine* (1569.) - prvi hrvatski roman

August Šenoa, *Zlatarovo zlato* (1871.) - prvi hrvatski povijesni roman

Miroslav Krleža, *Povratak Filipa Latinovicza* (1932.) - prvi hrvatski moderni roman

MODERNI ROMAN

-preteča modernog romana je Dostojevski

-**moderni monološko-asocijativni roman** ne gradi se više na fabuli i oblikovanju karaktera, već na što uvjerljivijem **reproduciranju čovjekove svijesti**

(J. Joyce, V. Wolf)

- težište se premješta s događaja na lik

- teži se da se što potpunije otkrije čovjekova unutrašnjost, njegov misleni i osjećajni svijet
- slabi ili se potpuno dokida tradicionalna fabula
- događaji se više ne povezuju s logikom uzroka i posljedice nego asocijacijama ili razmišljanjima glavnog lika
- vrijeme više nije tradicionalno, u sjećanjima likova teku usporedno vremena, ono sadašnje i sva ona vremena s kojim čovjeka vežu uspomene na neke događaje, ljude

Unutarnji monolog je književni postupak kojim pisac karakterizira lik njegovim vlastitim razmišljanjima, razgovor koji vodi sam sa sobom.

Slobodni neupravni govor, jedna od pripovjednih tehnika prikaza svijesti lika, bliska unutarnjemu monologu. Pripovjedač je taj koji postavlja scenu, misli lika prikazuje izravno, iako cijelo vrijeme o njem govori u trećem licu.

PROZA U TRAPERICAMA

-proza u kojoj se pojavljuje mladi pripovjedač koji je najčešće i glavni lik, koji u 1. licu pripovijedanja izgrađuje svoj osebujni stil na temelju govornog jezika gradske mladeži i osporavanja tradicionalne i postojeće strukture

3. DRAMA

Drama

- znači radnja
- ona obuhvaća sve književne vrste namijenjene izvođenju na pozornici, a koje svoj pravi smisao dobivaju u kazališnoj predstavi.

Kazalište

- kulturno umjetnička ustanova, namijenjena održavanju priredbi scenske umjetnosti
- postoji od davnina, kao rezultat ljudske sklonosti pričanju priča
- nastalo je u antičkoj Grčkoj iz rituala koji su se održavali u čast boga Dioniza
- u radu kazališta sudjeluje velik broj djelatnika, koji se dijele na:

umjetničko (glumci, redatelji, dramaturzi, kostimografi i dr.)

tehničko (rekviziteri, šaptači i dr.)

administrativno (intendant, blagajnici i dr.) kazališno osoblje

-osnovni tipovi kazališnih predstava su:

drame

komedije

mjuzikli

Ustroj dramskog teksta

- predložak prema kojem je nastala drama
- ustroj dramskog teksta:

popis lica ili osoba - stoji na početku dramskog teksta

didaskalije - kratki opisi i upute redatelju i glumcima

dijalog - upravnii govor dva lika koji izražava suprotnosti među likovima

monolog - govor jednog lika kada govori sam sa sobom; služi za prikazivanje razmišljanja i idejnih stavova likova

Dramski sukob

- okosnica je dramske radnje
- može biti **vanjski** (između dvaju i više likova) ili **unutarnji** (lik je u dvojbi, proturječnostima, u sukobu sam sa sobom)
- stvara napetost, u odnosima između pojedinih likova, pokreće radnju u njenom zapletu, ali je i upravlja prema raspletu
- traži da na neki način bude razriješen prije završetka drame.
- razvija se iz odnosa koji su uspostavljeni između glavnih likova u drami i iz suprotstavljenosti njihovih životnih stavova i težnji

Dramska napetost

- Dramska napetost u dramskom tekstu izvire iz dramskog sukoba
- najviši stupanj dramske radnje
- naziva se još i kulminacija (vrhunac)

Dramski lik

- dramski likovi samostalno djeluju i govore
- svaki od njih je neovisan subjekt svojega diskursa te da se sva zbivanja prikazana u drami odvijaju bez posrednika, u vremenu i prostoru izvedbe

Dramski književni rod

grč. drama = radnja

obilježja drame su:

- radnja se iznosi u dijaloškom obliku i namijenjena je izvođenju na pozornici
- radnja je utemeljena na dramskom sukobu, a bitno obilježje je i dramska napetost
- na početku teksta nabrojane su osobe koje se pojavljuju u drami
- sastavni dio dramskog teksta su didaskalije (upute glumcima)
- dramski tekst uglavnom je podijeljen na činove i prizore

podjela drame:

- **tragedija** – dramski tekst kojeg karakterizira tragičan sukob likova s tragičnim raspletom (smrt glavnog lika)
- **komedija** – dramsko djelo komičnog ugođaja, s komičnim likovima i zapletima i sretnim završetkom
- **drama u užem smislu** – dramski tekst u kojem se prikazuje ozbiljan događaj

- u dramskom djelu treba uočiti: temu, kompoziciju, likove, mjesto i vrijeme radnje, ideju, jezik i stil

ČIN – veći zaokruženi dio dramske radnje koji se sastoji od više prizora, u kazališnoj predstavi, označava se dizanjem i spuštanjem zastora

SLIKA – dio dramskoga djela prepoznatljiv po promjeni izgleda pozornice

PRIZOR – dio čina koji se prepoznaje po ulasku novoga lika na pozornicu

KOMEDIJA – dramsko djelo u kojem se prikazuju smiješne i šaljive strane života

DRAMSKI DIJALOG – razgovor između dva ili više likova

DRAMSKI MONOLOG – govor kojeg izgovara jedna osoba iznoseći pri tome vlastite misli naglas ili obraćajući se direktno publici ili liku

DIDASKALIJE (UPUTE) – dijelovi teksta koji upućuju redatelja i glumce kako izvoditi predstavu i čitateljima omogućuju da bolje razumiju zbivanja i likove u tekstu (najčešće pisane kosim slovima u zagradi)

PASTORALA – vrsta drame idiličnog ugođaja, ističe ljepotu života u prirodi, a likovi su često vile, vilenjaci i satiri

Tragedija

-vrsta drame u kojoj glavni lik ili ideje za koje se on bori, nestaju ili propadaju - ishod je tragičan

-nastala je u antičkoj Grčkoj

OBILJEŽJA TRAGEDIJE:

Tragični junak- središnji lik tragedije, koji strada ne zbog vlastite krivnje, nego zbog sudbine koja mu je donijela nesreću (bez krivice kriv).

Tragični sukob- sukob tragičnog junaka s ostalim likovima koji imaju različita uvjerenja od njegovih.

Tragična krivnja- krivica zbog koje tragični junak trpi.

Tragični završetak - krajnji rasplet tragedije u kojemu junak teško strada: ubijaju ga ili se pak sam ubija, biva prognan i sl.

Uzvišeni stil - ton kojim je pisana tragedija, specifičan po svojoj uzvišenosti, kojoj je uloga radnju tragedije učiniti još dramatičnijom.

MODERNA DRAMA

Začetnik moderne drame ruski je dramatičar **Anton Pavlovič Čehov**, rođen 1860. god.

Njegove su drame bile drame atmosfere, nabijene lirskim akcentima u kojima se izbjegava tradicionalni dramski zaplet, pokazuje se stanje lika i njihovo okruženje u trajanju bez ikakve veće promjene. Njegova najpoznatija djela zasigurno su *Ujak Vanja* (1897.), *Galeb* (1897.), *Tri sestre* (1900.) i *Višnjik* (1903.).

Na daljnji razvoj moderne europske drame snažno su utjecali i skandinavski književnik August Strindberg (*Otac*, *Gospođica Julija*, *Put u Damask*) te **Henrik Ibsen** (*Stupovi društva*, *Nora*, *Sablasti*). Označili su široki raspon od naturalističke i psihološke drame, sve do one simboličke.

Razlikujemo mnogo različitih vrsta moderne drame, kao što su **ekspresionistička drama**, **poetska drama**, **epsko kazalište**, **antidrama** (kazalište apsurda) te **američka suvremena drama**.

Sva djela moderne drame karakterizira **ilirizam**, **mistički akcenti**, **simbolistički fatalizam**, **sumorne atmosfere u kojima prevladavaju elementi sna**, **privedenja**. Prikazuju ekstazu ljudskih strasti, sukoba u čovječanskim razmjerima.

Uvode se masovne scene, proletarijat, industrijska sredina i tehnika filmske montaže. Na taj se način razbijaju oblici klasične dramske strukture.

Tradicionalnu realističku dramsku strukturu zamjenjuje **nizanje scena epskog karaktera** koji obično povezujemo s glazbenim umecima. Teme drama su uglavnom društvene kronike, problem relativnosti etičkih vrijednosti. Likovi su **biološki i društveno determinirani**.

Moderna se drama razvija u rasponu od lirske, odnosno poetsko-simboličke drame preko povijesne, političke i društvene, sve do avangardističke, eksperimentalne, epske, antidrame i poetske drame.

POVIJEST KNJIŽEVNOSTI

KLASIČNA KNJIŽEVNOST (ANTIČKA KNJIŽEVNOST)

- lat. classicus – uzoran
- razdoblje od 8. st. prije Krista do 5. st. poslije Krista
- naziva se i antička književnost (antička – stara)
- dijeli se na: 1.) staru grčku književnost
2.) staru rimsku književnost

1.) grčka književnost

- razdoblje klasične knjiž. započinje Homerovim epopejama: *Ilijadom i Odisejom*
- u 5. st. pr. Krista razvila se tragedija iz obreda posvećenih bogu Dionizu
- najveći grč. tragičari su: Eshil (*Okovani Prometej*)
Sofoklo (*Antigona, Kralj Edip*)

Euripid (*Elektra*)

- najznačajniji
pjesnici: Aklej,
Sapfa, Pindar

*značaj grč. književnosti: razvoj sva 3 književna roda: lirskog, epskog i dramskog

2.) rimska književnost

- nastavak na staru grč. književnost – do savršenstva dovedena komedija
- Plaut – najznačajniji rim. komediograf (komedija *Škrtac* – uzor mnogim piscima)
- posebno je zastupljeno pjesništvo
- najznačajniji pjesnici: Vergilije, Katul, Horacije, Ovidije

*značaj rim. književnosti: nisu stvorene nove književne vrste, nego su do savršenstva dovedene postojeće knjiž. vrste

EUROPSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- razdoblje između antičke i renesansne književnosti
- trajanje: od 5. do 15.st. (od propasti Zap.Rim.Carstva do otkrića Novog Svijeta – Amerike)
- pisani su uglavnom tekstovi koji su vezani za Crkvu – religiozna tematika (sve je bilo u duhu kršćanstva) - književna djela morala su biti didaktička – poučna - podjednako su zastupljena sva tri knjiž. roda:

1.) LIRIKA – dijeli se na crkvenu i svjetovnu

- velik utjecaj na razvoj lirike imali su trubaduri – putujući pjesnici, pisali su ljubavne pjesme koje su se izvodile uz glazbenu pratnju (trubadurska lirika – nastala u Provansi, u južnoj Francuskoj u 11.st.)

2.) EPIKA – uz liturgijske tekstove (tekstovi koji se čitaju

prilikom bogoslužja) javljaju se nacionalni epovi:

a) **Beowulf** – engleski ep iz 8. st.

- govori o junaku Beowulfu koji pomaže kralju ubiti
močvarno čudovište) **Pjesan o Rolandu** – francuski
ep iz 10. st.

- govori o junaku Rolandu, vojskovođi kralja Karla
Velikoga

c) **Pjesan o Cidu** – španjolski ep iz 12. st.

- govori o junaku Cidu koji je lažno oklevetan i protjeran iz
domovine) **Pjesan o Nibelunzima** – njemački ep iz 13. st.

- govori o pogibiji junaka Siegfrida te o osveti njegove žene
Kriemhilde

- pojava viteških romana - najpoznatiji je **Roman o Tristanu i Izoldi**
(franc. ljubavni roman)

3.) **DRAMA** – srednjovjekovna drama vezana je uz kršćanske
blagdane – **liturgijska**

drama (izvodi se u crkvama na latinskom jeziku)

- **poluliturgijska drama** – u dramu prodiru svjetovni elementi
(izvodi se ispred crkve na narodnom jeziku)

- djela nastala do 9. st. pisana su na latinskom jeziku, dok su djela
nastala od 9. st. pisana na narodnim jezicima

HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- obuhvaća razdoblje od 7. st. (dolazak Hrvata na današnje područje)
do 15. st.

- u tom su razdoblju Hrvati uspjeli stvoriti svoju samostalnu državu

- do 9. st. Hrvati se služe latinskim jezikom i **latinskim** pismom (1.
hrv. pismo)

- u 9. st. začela se hrvatska pismenost i to zahvaljujući misionarskom
radu Ćirila i Metoda (Ćiril sastavlja 1.

slavensko pismo – **glagoljicu** kako bi preveo crkvene knjige na
stoslavenski jezik)

- zahvaljujući njihovim učenicima glagoljica dopire i u Hrvatsku

- već u 12. st. u Hrvatskoj se pojavljuje **ćirilica** (bosančica)

- sredinom 14. st. Hrvati sve češće rabe latinicu i ona postaje jedinim
hrvatskim pismom

- hrv. književnost srednjega vijeka bila je namijenjena potrebama
crkve; a njezini pisci bili su uglavnom svećenici

- zaključak: **Hrvati su se u tom razdoblju služili trima pismima:**
glagoljicom, ćirilicom i latinicom, te trima jezicima: latinskim,
staroslavenskim i narodnim

- *Književne vrste srednjega vijeka –*

1. povijesni i pravni tekstovi

a) *Bašćanska ploča* – “dragi kamen” hrv. književnosti, iz 1100. g.

- b) *Ljetopis popa Dukljanina* – nastao u 12.st. na lat. jeziku; u 14.st. preveden na hrvatski
- c) *Vinodolski zakon* - najstariji pravni dokument
- d) *Zapis popa Martinca* – iz 1493., umetnut dio o Krbavskoj bitki

2. biblijski i liturgijski tekstovi

- najstarije hrv. tiskane knjige (inkunabule) jesu:
 - a) *Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483.g.* (misal – knjiga molitava i pjesama)
 - b) *Brevijar po zakonu rimskoga dvora iz 1492.g.*

3. književni tekstovi

- a) lirika – *Šibenska molitva* – pohvalna pjesma u čast Djevice Marije iz 14. st.
- *Svit se konča* - satirična pjesma koja kritizira nemoralan život svećenika
- b) epika – *Rumanac trojski* – roman o Troji iz 13. st.
- *Lucidar* – enciklopedija srednjovj. znanja (na hrv. jezik preveden u 15.st)
- c) drama – *Muka svete Margarite* iz 15. st.

RENEŠANSA U EUROPSKIM KNJIŽEVNOSTIMA

- franc. *renaissance* – ponovno rođenje, preporod, novi pogled na svijet - razdoblje u europ. kulturi od kraja 14. do početka 17.st.
- nastala je na tlu Italije, a zatim se proširila na Španjolsku, Francusku, Hrvatsku, Englesku - to je razdoblje velike želje za znanjem i umjetničkim izražavanjem - pravi procvat doživljava u 16.st.
- umjetnost se potpuno okreće čovjeku i svjetovnim motivima (a ne religioznim)
- književnost je stvarana na narodnim jezicima
- ponovno se pojavljuju davno zaboravljeni oblici: ep, lirski pjesma, komedija, drama
- tematika: čovjeka; njegova tjelesna i duhovna snaga
- renesansni čovjek je:
 1. *optimističan*
 2. *kritičan prema svijetu*
 3. *realan*
 4. *aktivan (želja za znanjem)*
 5. *hedonist (uživa u ovozemaljskom životu)*
 6. *homo univertales (svestran čovjek)*
- predstavnici: **Ludovico Ariosto, Francois Rabelais, Miguel de Cervantes, William Shakespeare**
- Ariosto, najveći tal. renesansni pisac, svojim je likovima u epu „Bijesni Orlando” dao osobine renesansnog čovjeka
- Shakespeare je u svoje djela nastojao unijeti stvarni život („Hamlet”; „Romeo i Julija”)
- Rabelais u svom romanu „Gargantua i Pantagruel” zagovara novovjekovni način života
- Cervantes u svom romanu „Don Quijote” govori o mašti i zbilji

RENEŠANSA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

- javlja se u 16. st.
- Hrvatska u to vrijeme doživljava gospodarski i duhovni procvat
- posebice zahvaća gradove južne Dalmacije: Šibenik, Zadar, Trogir Split, Dubrovnik i Hvar (zbog gospodarske razvijenosti i blizine Italije)
- unutrašnjost Hrvatske nije zahvatila renesansa – turska osvajanja
- javljaju se sva tri knjiž. roda: lirika, epika i drama **lirika** – javlja se ljubavna lirika
- pisci pišu po uzoru na Petrarku (o neuzvraćenoj ljubavi, o ljepoti žene)
- hrvatski petrarkisti su: **Džore Držić, Hanibal Luciće, Šiško Menčetiće**
- **Ranjinin zbornik** – mladi pjesnik Nikša Ranjina sakupio je u njemu mnoge pjesme tadašnjih pjesnika (Džore Držića i Šiška Menčetića)
- javljaju se maskerate (pokladne pjesme) – Mikša Pelegrinović „Jeđupka”
- **Mavro Vetranović** pisao je misaonu i religioznu liriku („Moja plavca”) **epika** – **Marko Marulić** objavljuje 1. ep na hrv. jeziku „Juditu”
- **Petar Hektorović** objavljuje putopis „Ribanje i ribarsko prigovaranje” („Ribarenje i ribarsko razgovaranje”) - opisuje svoje trodnevno putovanje s dvojicom ribara od Hvara do Brača i Šolte
- **Petar Zoranić** je autor 1. hrv. romana „Planine” (kritizira hrv. pisce jer ne pišu na hrv. jeziku)
- **Brne Karnarutić** je autor 1. povijesnog epa koji govori o padu Sigeta
- **drama** – **Marin Držić** – najpoznatiji dramatičar toga vremena
- pisao je komedije i pastore (djelo u kojem se pojavljuju pastiri i pastirice) „Novela od Stanca”, „Dundo Maroje”, „Skup”
- **Hanibal Luciće** – autor 1. hrv. svjetovne drame „Robinja”

značajke: -razvoj književnosti na narodnom jeziku

- pojava novih književnih vrsta: putopisa, pastore, pjesničke poslanice (pjesnici govore o svojim intimnim problemima, o aktualnim društvenim problemima)
- hrv. renesansna književnost razvija 3 teme: ljubav, domoljublje i aktualnu društvenu stvarnost

BAROK U EUROPSKOJ KNJIŽEVNOSTI

- Vrijeme: od 16. do sredine 18.st. (pravi barok 17. st.)
- Mjesto: Italija, Španjolska, Francuska, Engleska
- Naziv: portugalska riječ BAROCCO, znači biser nepravilnog oblika
- Barok: razdoblje u europskoj književnosti između renesanse i klasicizma. Razbija se renesansno ustrojstvo svijeta i raspada ravnoteža između čovjeka i prirode

RENESANSA (glatko, čisto ogledalo)	BAROK (razbijeno ogledalo)
*staloženost duha *sigurnost pred svijetom i životom *Vjera u vrijednosti ovozemaljskih dobara, u ljubav „ Ne, ljubav nije igračka Vremena makar joj ruže srp vremena robi, i ne mijenja se od trena do trena, već čvrsne čak i pod oštricom kobi. (W. Shakespeare) * jasnoća izraza, smisao za mjeru, harmoniju, jednostavan izraz * umjetnost radi užitka	*nemir i podvojena ličnost *unutrašnje nezadovoljstvo, razmišljanja o smrti, nesigurnost, pesimizam *misao o prolaznosti svega „Život je obmana, kratko traje poput ružina cvijeta koji ujutro procvate, a navečer vene Ruže u cvatu svanuše iz mraka i procvale su zato da uginu; u jednom pupu šipka ima i raka. (Calderon de la Barca) *neumjerena raskoš i kičenost *odgojna namjena umjetnosti
RENESANSNI ČOVJEK	BAROKNI ČOVJEK
optimističan, aktivan, kritičan, vjeruje u svoju snagu i sposobnost	želi posjedovati i uživati u prolaznoj i promjenjivoj zbilji, ali je nemoćan uspostaviti nekadašnji optimistički sklad. U potrazi za kratkotrajnim užicima osjeća samo gorčinu i kajanje u ništavnosti ovozemaljskog života

TEME KNJIŽEVNIH DJELA	TEME KNJIŽEVNIH DJELA
svjetovne (ljubav, čovjek, priroda)	religiozne, refleksivne (čovjek, život, vjera, sudbina, smrt)

LIRIKA: česte teme i motivi barokne poezije su smrt i spoznaja o prolaznosti svijeta, čovjeka, života. Pjesnici daju tragičnu viziju vremena u kojem žive. Ističe se misao o izgubljenosti pojedinca u nesigurnom svijetu i osjećaji napetosti, nemira, grozničavosti. Pjesnik želi čitatelja začuditi – služi se neobičnim, čudnim metaforama, igrama riječi, zvučnim učincima riječi. Stilska pretjerivanja, neprirodnost i afektiranje narušavaju kvalitetu barokne poezije.

Barok u hrvatskoj književnosti

Trajanje: od početka 17. st. do druge pol. 18. st.

Obilježja: - mnogocentričnost kulturnog i književnog života zbog političke i gospod. razjedinjenosti hrvatskih krajeva (Dalmacija pod mletačkom vlašću, dio sjeverne Hr. pod Habsburgovcima, a velik dio Hr. osvojili su Turci, jedino je Dubrovnik bio slobodan - Dubr. Republ.)

Stoga se barokna književnost razvijala u sljedećim regionalnim krugovima:

1. **Dubrovnik i Dalmacija** (Ivan Gundulić- najznačajniji predstavnik hrv. baroka, Palmotić, Đurđević, Bunić Vučić i ost.)
2. **Banska Hrvatska**- dio pod vlašću Habsburgovaca
Knj. se dijeli na dvije struje:
 - a) svjetovna- nastaje u okrilju Ozaljskog knj. kruga
(Fran Krsto Frankopan, A. K. Zrinski)
 - b) nabožna- nastaje u samostanima na kaj. narječju
(Juraj Habdelić)
3. **Slavonija**- nakon 1700. oslobođena od Turaka, doživljava mali kulturni procvat. Svojim se radom posebno ističe Požežanin Antun Kanižlić

Književni rodovi zastupljeni u hrvatskom baroku:

1. LIRIKA- najzastupljenija na području Dubrovačke Republike
 - a) Ivan Bunić Vučić (Plandovanja, zbirka pjesama)
 - b) Ignjat Đurđević piše ljubavni kanconijer i religiozne pjesme
(njegove su pjesme mješavina petrarkističkih i baroknih el.)
2. EPIKA- češća i popularnija od lirike
Najpoznatije djelo je Osman, I. Gundulića(barokni ep), pisano po uzoru na Oslobođeni Jeruzalem, T. Tassa
3. DRAMA- prednjači Dubrovnik, najprije su popularne bile drame u stihovima(Gundulić, Dubravka; Palmotić, Pavlimir, a kasnije prozne komedije na koje je utjecala tal. komedija dell- arte.
Od religioznih djela nastaju religiozne poeme „ plačevi“(Gundulić, Suze sina razmetnoga)

KLASICIZAM

- razdoblje u književnosti
- javlja se u 17.st. u Francuskoj
- naziv – od lat. riječi CLASSICI SKRIPTORES – “uzorni pisci”
- za pisce klasicizma „uzorni pisci” bili su antički pisci
- pisci klasicizma nastoje svoje djela pisati po uzoru na antičke pisce, te često teme preuzimaju iz djela slavnih antičkih pisaca (Moliere – preuzeo temu za svoju komediju „Škrtac” od Plauta) - teoretičar Boileau [Boalo] smatra da književno djelo treba biti:
 - 1.) moralističko (mora hvaliti vrline, a ne mane)
 - 2.) razumno (mora se zasnivati na razumu)
 - 3.) didaktičko (mora biti poučno)
- također smatra da tragedija mora poštovati 3 jedinstva (po uzoru na antičke pisce)
 - 1.) jedinstvo mjesta (radnja se mora odvijati ne jednom mjestu)
 - 2.) jedinstvo vremena (vrijeme radnje ne smije biti dulje od 24 sata)
 - 3.) jedinstvo radnje (mora postojati samo jedna radnja)
- najčešće književne vrste: komedija i tragedija
- predstavnici: Jean Racine [Žan Rasin]
 - Jean - Baptiste Moliere [Žan-Batist Molijerg
 - Pierre Corneille [Pjer Kornej]
 - Voltaire [Volter]
 - Carlo Goldoni
- u 18.st. u Francuskoj se javlja jedan građanski pokret pod nazivom – prosvjetiteljstvo književnost ima ulogu prosvjećivanja naroda

PROSVJETITELJSTVO U HRVATSKOJ

- obilježilo je 18. st.
- zahvatilo je sjeverni dio Hrvatske
- u Dalmaciji prosvjetiteljstvo je naišlo na slab odjek (zbog visoko razvijene kulture)
- ideje prosvjetiteljstva dolaze iz Austrije zahvaljujući caru Josipu II. koji svojim reformama naglašava potrebu obrazovanja
- u Slavoniji i Hrv. zagorju otvaraju se škole, a u većim gradovima i gimnazije
- **prosvjetitelji žele prosvijetliti narod, izdići ga iz neznanja, približiti mu knjigu** - pisali su na hrv. jeziku

- u Slavoniji se posebno ističu **Matija Petar Katančić** i **Matija Antun Reljković**
- Reljković je u svom djelu „Satir iliti divji čovik” nastojao iskorijeniti turske navike i običaje
- Katančićev značaj je u tome što je u cjelosti preveo Bibliju na hrv. jezik (1831.)
- u Hrv. zagorju najznačajniji je **Tituš Brezovački** koji u svojim komedijama ukazuje na poroke u ljudskom društvu koje treba iskorijeniti
- u Dalmaciji su značajni **Andrija Kačić Miošić** i **Filip Grabovac**
- Miošić je u svom djelu „Razgovor ugodni naroda slovinskog” nastojao puku prenijeti važne događaje i osobe iz prošlosti Južnih Slavena
- Grabovac u svojoj zbirci „Cvit razgovora” govori o prošlosti i sadašnjosti Dalmacije- prosvjetitelji smatraju da djelo treba biti:
 - 1.) **istinito i korisno**
 - 2.) **mora biti poučno i pružiti čitatelju određeno znanje važno za život**
 - 3.) **moralno – mora hvaliti vrline, a ne mane**
- **Književni rodovi i vrste -**
- **epika** – najvažnija (i to u stihovima)
- najvažnije epske vrste: 1.) pučko - prosvjetiteljski ep (Reljković, Grabovac)
 - 2.) povijesni ep (Kačić Miošić)
 - 3.) religiozni ep (Antun Kanižlić “Sveta Rožalija”)
- **lirika** – manje zastupljena (najvažnija zbirka „Jesenski plodovi”)
- **drama** – prevode se strani pisci (Moliere)
- najznačajniji dramski pisac – Tituš Brezovački

ROMANTIZAM

- romantizam – obuhvaća razdoblje od kraja 18.st. do prve polovice 19. st.
- vrhunac doživljava između 1800. i 1830. - naziv – roman/romantičan
- javlja se u vrijeme velikih društvenih i povijesnih promjena: propadanje feudalizma i jačanja građanske klase - te promjene utjecale su i na životni nazor tadašnjeg čovjeka jer nisu donijele ono očekivano – slobodu, bratstvo i jednakost
- u tadašnjem čovjeku javlja se razočaranje, pesimizam i klonuće
- nositelj romantičarskog pokreta bila je građanska klasa, premda je u redovima romantičara bio i znatan broj plemića
- **KNJIŽEVNA TEMATIKA ROMANTIZMA -**
 1. intimna tematika (Goethe, Lamartine)
 2. nacionalno-povijesna (Hugo)
 3. pejzažna tematika (Byron, Wordsworth)
 4. mistična tematika (Poe)

- ZNAČAJKE ROMANTIZMA -

1. odbacivanje klasicizma
2. isticanje osjećaja
3. štovanje prirode
4. razočarenje i pesimizam ("svjetska bol")
5. zanimanje za povijest
6. važna je originalnost

HRVATSKI NARODNI PREPOROD (hrvatski romantizam)

- književno razdoblje od 1830. do 1860.
- ilirizam – razdoblje od 1830. do 1843.
- razdoblje buđenja nacionalne svijesti u Hrvata
- dugogodišnji pritisak Mađara na hrv. nacionalnost uvjetovalo je jačanje nacionalne svijesti kod Hrvata
- pokret su započeli mladi intelektualci na čelu s Ljudevitom Gajem
- pokretu daje ime „**ilirizam**” – smatra da svi Južni Slaveni potječu od Ilira
- **cilj pokreta**: ujediniti sve Južne Slavene
- da bi se to ostvarilo, trebalo je stvoriti jedinstven jezik i pravopis
- 1830. Gaj izdaje „**Kratku osnovu horvatsko-slavenskog pravopisanja**” (pravopis u kojem se zalaže da svaki glas ima svoj znak, uvodi nova slova-č,ž,š)
- 1835. Gaj izdaje „**Novine Horvatske**” s literarnim prilogom „**Danica**”
- 1842. Stanko Vraz pokreće časopis „**Kolo**”

***značaj ilirskog pokreta: 1. stvoren je jedinstven hrv. književni jezik**
2. stvoren je jedinstven pravopis

Najvažniji predstavnici:

LIRIKA – veliku važnost imaju domoljubne pjesme:

- a) **budnice** - pjesme koje bude nacionalnu svijest u Hrvata
- b) **davorije** - slične budnicama, pozivaju na borbu, ime dobile po slavenskom bogu rata – Davoru)

- **Antun Mihanović** „*Horvatska domovina*” – najljepša budnica (1835.)
- **Pavao Štoos** „*Kip domovine vu početki leta 1831.*”
- osim domoljubne poezije piše se i ljubavna poezija – **Stanko Vraz, Petar Preradović**

EPIKA – **Ivan Mažuranić** „*Smrt Smail-age Čengića*” – najvažnije epsko ostvarenje

DRAMA – **Ivan Kukuljević Sakcinski** „*Juran i Sofija*” – 1. drama u novijoj hrv. književnosti

DISKURZIVNI KNJIŽ. OBLICI – **Matija Mažuranić** „*Pogled u Bosnu*” (putopis)

EUROPSKI REALIZAM

- lat. **realis** – realno, stvarno, istinito - razdoblje od 1830. do 1870.
 - javlja se u vrijeme procvata društvenih i prirodnih znanosti te tehničkih otkrića (parni stroj, željeznica, telegraf)
 - uvode se likovi iz svakidašnjeg života: plemiće, prostitutke, pijance, kriminalce
 - pisci opisuju i kritiziraju trenutačno političko, kulturno i društveno stanje
 - na ponašanje likova utječe njihov socijalni položaj i osobit način razmišljanja – socijalno-psihološka motivacija
 - **Francuska:** Honore de Balzac [Onore de Balzac] i Gustave Flaubert [Gistav Flober] - **Rusija:** N. V. Gogolj, Ivan Sergejevič Turgenjev, L. N. Tolstoj, F. M. Dostojevski
- *realizam u Rusiji možemo podijeliti u tri faze:
- 1.) rani realizam (pod utjecajem romantizma) – Gogolj
 - 2.) razvijeni realizam (opisuju se socijalni i psihološki problemi) – Turgenjev
 - 3.) visoki realizam (pripovjedač ulazi u junakov unutarnji svijet) – Dostojevski, Tolstoj
- Engleska:** Charles Dickens
- **karakteristike realizma:** 1. ISTINITOST
2. OBJEKTIVNOST
 3. DETALJAN OPIS AMBIJENTA
 4. OPŠIRNOST
 5. OPIS POJAVA IZ SVAKODNEVNOG ŽIVOTA
 6. SOCIJALNO-PSIHOLOŠKA MOTIVACIJA
 7. KNJIŽEVNE METODE: opisivanje, pripovijedanje, dijalog, unutarnji monolog
 8. KNJIŽEVNE VRSTE: roman i novela

- *Razlike između romantizma i realizma* –

<u>romantizam</u>	<u>realizam</u>
- bijeg iz stvarnosti (uz pomoć mašte)	- opis stvarnosti
- uljepšavanje života	- prikaz života bez
uljepšavanja	
- čovjek je izoliran od društva	- čovjek je dio društva
- opis pejzaža i osjećaja	- opis svakodnevnog života
- subjektivnost	- objektivnost
- dominira lirika	- dominira epika (osobito
roman)	
- NATURALIZAM (lat. naturalis- prirodan) – pravac u književnosti - trajanje: 1870. – 1890.	

- utjecaj Hippolytea Tainea: čovjek je određen naslijeđem, sredinom i trenutkom
- nastoji prikazati i one najružnije strane društva: nastranost, zločin, izopačenost
- začetnik: Emile Zola (romani: „Therese Raquin”, „Germinal”)

PROTOREALIZAM

- razdoblje u književnosti od 1860. do 1881.g. (od ilirizma ka realizmu)
- naziva se još i Šenoino doba (najznačajniji književnik toga razdoblja)
- to je razdoblje bez većih literarnih ostvarenja
- nakon ukidanja Bahovog apsolutizma (1860.g.) dolazi do stvaranja novih političkih stranaka: narodnjačke, unionističke, pravaške
- veliku ulogu u prosvjećivanju naroda imala je Narodna stranka, a narodnjak i biskup Josip Juraj Strossmayer zaslužan je za osnivanje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1876.) i Zagrebačkog sveučilišta (1874.)
- Šenoa je svojim pripovijetkama „Prosjak Luka”, „Prijan Lovro”, „Branka” otvorio put ka hrv. realizmu
- najčešće teme u Šeninim djelima su: 1. školovanje siromašne seoske djece
2. odnos sela i grada
3. propadanje plemstva,
4. jačanje građanske klase
- te će se teme kasnije razraditi u razdoblju hrv. realizma
- 1874. Šenoa počinje uređivati časopis „Vijenac”
- predstavnici: August Šenoa, Mirko Bogović, Luka Botić, Franjo Ciraki, Josip Eugen Tomić

HRVATSKI REALIZAM

- obuhvaća razdoblje od **1881. do 1892./1895.** – **zag. studenti zapalili mađ. zastavu**

/ /
umro A. Šenoa Matoš izdao novelu “Moć savjesti”

- lat. realis – stvarno, istinito, realno
- 80- tih god. 19.st. položaj Hrvatske u sastavu Austro-Ugarske postaje sve teži
- Hrvatska ekonomski propada, politički je razjedinjena (dolazi do sukoba između hrv. stranaka)
- 1883. na hrv. bansko prijestolje dolazi Khuen Hedervary (vladao do 1903.g)
- za vrijeme njegove vladavine provodi se mađarizacija

- završetak realizma: 1895.- zagreb. studenti javno na trgu zapalili mađ. zastavu u znak protesta
- pisci smatraju da u knjiž. stvaralaštvu nema uljepšavanja ni idealiziranja (zamjerka Šenoi)
- dužnost pisca je da se kritički odnosi prema društvu

- **KARAKTERISTIKE REALIZMA** -

1.pisci su politički i društveno angažirani (Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski i Silvije Strahimir Kranjčević bili su uključeni u rad Hrv. stranke prava)

2.pisci opisuju kraj iz kojeg potječu - regionalizam

Slavonija - Josip Kozarac (u „Teni” opisuje Vrbanju)

Josip Eugen Tomić (u romanu „Opančareva kći” opisuje Požegu u 19.st)

Primorje i Istra - Vjenceslav Novak (u romanu „Posljednji Stipančići” opisuje propast patricijske obitelji u Senju)

Eugen Kumičić (u romanu „Začudeni svatovi” iznosi sliku života u Istri)

Zagorje – Ante Kovačić (u romanu „U registraturi” govori o raslojavanju sela)

K.Š. Đalski („Ugledni i plemeniti Cintek”)

3.u djela se unose autobiografski elementi („U registraturi”)

4.u djela se unose romantičarski elementi („U registraturi”, „Opančareva kći”)

5.književne vrste: roman pripovijetka, novela

- **TEMATIKA REALIZMA** -

1. **odnos sela i grada** (A. Kovačić “U registraturi”)
2. **propadanje plemstva** (K.Š. Đalski “Ugledni i pl. Cintek”)
3. **život intelektualaca** (K.Š.Gjalski „U noći”)
4. **socijalni problemi** (V. Novak „Iz velegradskog podzemlja”, „Posljednji Stipančići”, J. Kozarac „Tena”)

- **Časopisi:** Vijenac (uređuje ga Fran Folnegović)

Hrvatska vila (A. Harambašić)

Balkan

Nada (sarajevski časopis, okupljao je književnike Zagreba, Sarajeva i Beograda;uređuje ga S.S.Kranjčević

MODERNIZAM

- modernizam – nešto novo, moderno
- razdoblje u književnost s kraja 19. st.
- modernisti smatraju da je cilj umjetnosti ostvarenje ljepote – to se postiže savršenim pjesničkim oblikom, tj. sonetom.
- Charles Baudelaire je svojom zbirkom “Cvjetovi zla” objavljenom 1857. udario temelje modernizmu

- 1860. u Francuskoj se javio pjesnički pokret - PARNASOVSTVO (Parnas – gora u Grčkoj, sjedište Apolona i muza) - obuhvaća razdoblje od 1860. do 1866. g.
- 1866. g. izdaju zbirku “Suvremeni Parnas”
- vođa pokreta: Charles-Marie Leconte de Lisle [Šarl Mari Lekont de Lil]-
značajke parnasovskog pjesništva:

1. pjesma mora biti oslobođena pjesnikove osjećajnosti
2. forma pjesme mora biti savršena (sonet)
3. pjesnik mora izbjegavati suvremenu tematiku
4. umjetnost mora služiti jedino umjetnosti (larpurlartizam)

- oko 1885. g. u Francuskoj se javlja novi pjesnički pokret – SIMBOLIZAM -
značajke simbolističkog pjesništva:

1. pri opisivanju služi se simbolima
2. mora biti sugestivno (poticajno)
3. ne smije biti razumljivo (čitatelj sam mora odgonetnuti simbole)
4. muzikalnost stiha

- najznačajniji simbolisti: Paul Verlaine [Pol Verlen], Stephane Mallarme [Stefan Malarme], Arthur Rimbaud [Artir Rembo]
- ostali predstavnici: Norveška – Henrik Ibsen
Rusija – Anton Pavlovič Čehov,
Aleksandar Aleksandrovič Blok
Njemačka – Rainer Maria Rilke

HRVATSKA MODERNA

- obuhvaća razdoblje od 1892. / 1895.g. do 1914. / 1916.g.
- hrv. modernu dijelimo na 2 razdoblja:

1.) 1897.- 1903.

- hrv. pisci se upoznaju s novim europskim pravcima
- sukob mladih i starih književnika (ne prihvataju novu književnost)
- vezana je uz događaj koji se zbio 1895. kada su zg. studenti zapalili mađ. zastavu (zabranjeno im je daljnje školovanje u Zg. te odlaze na studij u Beč, Prag, Graz) - mladi (modernisti) zahtijevaju potpunu slobodu u umjetničkom stvaranju
- to je razdoblje bez većih literarnih ostvarenja
- **1900.g.**- objavljene dvije pjesničke zbirke: V. Nazor “Slavenske legende” i Milan Begović “Boccadoro”

2.) 1903. – 1916.

- ostvarena su najbolja lirski, prozna i dramska djela
- **1909.g.** - najplodnija god. hrv. moderne
- središnje mjesto u pripada **A. G. Matošu**
- ostali pjesnici: Vladimir Vidrić, Vladimir Nazor, Fran Galović, Dragutin Domjanić, Janko Polić Kamov
- razvoj dijalektalnog pjesništva – **D. Domjanić i F. Galović** – kajkavsko narječje

V. Nazor – čakavsko narječje

- u proznom stvaralaštvu pisci

opisuju kraj iz kojeg potječu:

A.G. Matoš – Zagreb i okolica

Ivan Kozarac – Slavonija

Dinko Šimunović – Dalmatinska zagora

- glavni junaci proznih djela su intelektualci koji se ne snalaze u svakodnevnom životu (**Janko Leskovar** „Misao na vječnost”; **Milutin Cihlar Nehajev** „Bijeg”)
- u dramskom stvaralaštvu ističu se: **Ivo Vojnović**, **Josip Kosor** i **Milan Begović**
- dolazi do ispreplitanja stilova: 1.) impresionistički (dominantni stil u pjesništvu)
2.) simbolistički (A.G. Matoš)
3.) ekspresionistički (Galović, Kamov)
- 1914.g. objavljena je zbirka „**Hrvatska mlada lirika**” u kojoj su objavljene pjesme Ive Andrića, Kamova, Galovića, Tina Ujevića ...

MODERNISTIČKI POKRETI (svjetska književnost)

I. razdoblje (1914.- 1929.)

- javljaju se mnogi pokreti koji će obilježiti europsku i svjetsku književnost

1.EKSPRESIONIZAM (fr.expression – izričaj, izraz)

- javlja se 1910. g. u Njemačkoj
- značajke: a) pisci izražavaju svoje unutarnje stanje
b) teme: osamljenost, smrt, strah, pobuna
c) dominiraju lirika i drama
d) stil pisanja: slobodan stih, škrtost u izrazu, česta uporaba glagola
- 1911.g. počinje izlaziti časopis “**DER STURM**”
- predstavnici: **Georg Trakl** [Georg], **Gottfrid Benn**

2. FUTURIZAM (lat. futurus – budući)

- javlja se 1909. u Italiji i Rusiji
- značajke: negiranje tradicije, buntovnost, veličanje nacionalne snage, rata; slave brzinu, strojeve
- predstavnici: **Filippo Marinetti** (Italija) i **Vladimir Majakovski** (Rusija)

3. DADAIZAM (značenje riječi DADA povezuje se s dječjim tepanjem) - javlja se u Zurichu 1916.g.

- negira društvo i njegove običaje, tradiciju i umjetnost
- gl. predstavnik: **Tristan Tzara** [Dzara]

4. NADREALIZAM (iznad realnog)

- javlja se 1920.g. u Francuskoj
- značajke: spontanost u izrazu, automatsko iznošenje misli
- gl. predstavnik: **Andre Breton**

5. IMAŽINIZAM (fr. image– slika)

- javlja se u Engleskoj (1909.) i Rusiji (1919.)
- gl. predstavnik u Rusiji: **Sergej Jesenjin**; u Engleskoj: **Ezra Pound**
- pisci zahtijevaju potpunu slobodu pri izboru teme, izbjegavaju sve nejasno i mistično, pišu jednostavnim stilom

6. SOCIJALISTIČKI REALIZAM

- javlja se u Rusiji oko 1917.g.; začetnik – **Maksim Gorki**
- teme su iz svakodnevnog života
- svrha pravca: stvaranje umjetničkih djela koja će odgojno djelovati na “narodne mase”

7. EGZISTENCIJALIZAM (fr.existence – postojanje)

- javlja se u Njemačko i Francuskoj poslije 1. svj. rata
- temelji se na filozofiji egzistencije (čovjek sam mora osmisliti svoju egzistenciju)
- glavni predstavnik: Jean- Paul Sartre [Žan-Pol Sartr]

8. MODERNO PJESNŠTVO

- pjesme su prepune simbola, skrivenih značenja i pesimizma
- **predstavnici:** Reiner Maria Rilke, Sergej Jesenjin, Pablo Neruda, Federico Garcia Lorca

9. MODERNA PROZA - napušta sve tradicionalno

- prikazuje se unutarnji psihički život likova (unutarnji monolog)
- predstavnici: **Virginija Woolf** [Vulf], **Marsel Proust** [Prust], **James Joyce** [Džejms Džojls], **Thomas Mann**

10. MODERNA DRAMA – izbjegava se tradicionalni dramski zaplet

- najznačajniji pisac: Luigi Pirandello [Luidi]
- osnovna tematika njegovih drama: besmislenost života

HRVATSKI EKSPRESIONIZAM

(1914. – 1929.)

- smrću A.G.Matoša 1914. završava razdoblje hrv. moderne
- mladi pisci u sljedeće dvije godine bavit će se istom tematikom kao i Matošopisom pejzaža (1914. izlazi zbirka pjesama „Hrvatska mlada lirika” u kojoj svoje pjesme objavljuju: Ivo Andrić, Fran Galović, Ljubo Wiesner, Tin Ujević...)
- tek krajem 1916. Ulderiko Donadini u svom časopisu „**Kokot**” govori o ekspresionizmu
- novinu koju je u književnost uveo Donadini, nastavio je Antun Branko Šimić
- krajem 1917. izdaje čas. „**Vijavica**” u kojem se otvoreno zalaže za ekspresionizam

- smatra da je umjetnost „ekspresija umjetnikovih osjećaja”
- po njemu umjetnik iskazuje svoj doživljaj svijeta i života onako kako ga on vidi i doživljava - 1919. izdaje časopis „*Juriš*”
- 1920. izdaje zbirku „*Preobraženja*”
- u ranom stvaralaštvu M. Krleža također uočavamo karakteristike ekspresionizma (1918.-1926.)
- u tom su razdoblju nastale drame: „Kraljevo”, „Vučjak”; „U logoru”; te zbirke „Hrvatski bog Mars” i „Simfonije”
- 1919. M. Krleža i August Cesarec uređuju časopis „*Plamen*”
- od 1924. do 1927. M. Krleža uređuje časopis „*Književna kritika*”
- ostali predstavnici: Ivo Andrić („Ex Ponto”, „Nemiri”) i August Cesarec
- karakteristike ekspresionizma : 1. slobodan stih
- 2. odsustvo interpunkcije
- 3. česta uporaba glagola
- 4. škrtost u izrazu
- 5. važnost boja
- 6. motivi: strah, pobuna, bolest, smrt, očaj
- 7. važnost grafičkog izgleda pjesme

SVJETSKA KNJIŽEVNOST OD 1929. DO 1952.

- nestaju pravci s početka stoljeća Lirika
- pišu se uglavnom misaone pjesme
- pjesnici: *Federico Garcia Lorca, Pablo Neruda, Jacques Prevert [Žak Prever]*

Epika

- roman - najzastupljenija prozna vrsta
- pišu se moderni romani u kojima fabula više nije dominantna □ vrste romana:
 - a) *roman toka svijesti* - prati sve što se događa u svijesti likova
 - b) *roman-esej* - unosi se znanstvena problematika
- pisci se sve više okreću psihičkom životu svojih likova (iznose njihove misli, razmišljanja) □ tematika modernog romana :
 - 1.) **otudjenost modernog čovjeka** - gl. likovi su načitani pojedinci koji se ne snalaze u svijetu koji ih okružuje (Camus, *Stranac*)
 - 2.) **sukob između pojedinca i vlasti** (M. Selimović, *Derviš i smrt*)
 - 3.) **strah od budućnosti** (Sartre “*Mučnina*”)

*pisci: *Marcel Proust, James Joyce, Virginija Woolf* - začetnica romana toka svijesti, *Albert Camus, E. Hemingway*

Drama

- i u dramskoj književnosti dolazi do promjena
- stvara se moderna drama (antidrama, antikomad, kazalište apsurda) u kojoj nema nikakve radnje

- obilježja antidrame:

- 1.) nema fabule
- 4.) likovi su prikazani kao klaunovi ili marionete

- ideje utilitarne književnosti propagirali su časopisi: „**Književnik**“, „**Literatura**“, „**Kultura**“ i „**Izraz**“
- tome se suprotstavio M. Krleža, također ljevičar, jer smatra da je književnost umjetnost, a ne sredstvo socijalnopolitičke borbe („*sukob na knjiž. ljevici*“)
- početak njegova otpora započinje s **Predgovorom podravskim motivima Krste Hegedušića** (predgovor je napisao za mapu Hegedušićevih grafičkih crteža)
- pored soc. problema, glavna tema proznih djela je i opis psihičkog života likova
- pisci se zalažu za slobodu u umjetničkom stvaranju
- u hrv. književnosti toga 30-tih i 40-tih g. očituje se nekoliko tipova proze:

- 1.) *realistično – humoristička (S. Kolar)*
- 2.) *psihološko – realistička (M. Begović)*
- 3.) *kritičko – realistička (A. Cesarec)*
- 4.) *esejističko – filozofska (M. Krleža)*

- romanopisci i pripovjedači u svoja djela unose zavičajni ambijent i zavičajni govor (*Krleža* – Zagreb, *I.G. Kovačić* – Gorski kotar, *S. Kolar* – moslavačku sredinu)

- u pjesništvu se javljaju : 1.) *intimni motivi – Ujević, Cesarić, Tadijanović*

2.) *socijalni motivi – Cesarić, Nikola Šop*

3.) *religiozni motivi – Nikola Šop, Đuro Sudeta*

4.) *pejzažni motivi – Tadijanović., Cesarić*

5.) *misaoni motivi – Ujević, Cesarić-procvat*

dijalektalne lirike :

□ čakavski pjesnici: *Mate Balota* („*Dragi kamen*”) i *Drago Gervais* („*Čakavski stihovi*”)

□ kajkavski pjesnici: *I.G. Kovačić* („*Ognji i rože*”) i *Nikola Pavić* („*Popevke*”)

DRUGA MODERNA

- razdoblje u književnosti od 1952. do 1969. g.
- naziv „druga moderna”- zbog sličnosti s modernom iz razdoblja od 1892. do 1914. (mnostvo stilova, usmjerenost na europsku i svjetsku književnost)
- prijelomna godina u poslijeratnom razdoblju je 1952.g.
- dolazi novi naraštaj pisaca rođenih između 1920. i 1930. koji su hrv. književnost doveli do preporoda (književnost je od 1945. do 1952. bila vezana za politiku)
- počeli su se okupljati oko čas. „KRUGOVI” koji je pokrenut 1952.g. (urednik Vlatko Pavletić)
- poetiku „krugovaša” najbolje izražava krilatica V. Pavletića – „*Neka bude živost.*”
- „krugovaši”: ☺ žele slobodu u umjetničkom stvaranju
 - ☺ ne prihvaćaju nikakve konvencije ni pravila
 - ☺ ne prekidaju s književnom tradicijom (uzori: Matoš, Šimić, Ujević)
 - ☺ otvaraju se prema europskoj i svjetskoj književnosti
- u razdoblju ”krugovaša“ (1952.-1958.) najzastupljenije je pjesništvo
- poezija “krugovaša” govori o htijenjima i željama, te o problemima našeg čovjeka (u poeziju prodiere govor ulice - slang) - pjesnici: Jure Kaštelan, Vesna Parun, Josip Pupačić, Slavko Mihalić, Ivan Slamnig, Vesna Krmpotić, Slavko Mađer, Nikola Miličević, Mak Dizdar,
- u razdoblju 50-ih i 60-ih god. svoje zbirke pjesama objavljuju istaknuti pjesnici poput : Ujevića, Cesarića i Tadijanovića- najzastupljenije prozne vrste su novela i roman
- najčešće teme su: ratna problematika te opis psihičkog života intelektualaca
- pisci: Vjekoslav Kaleb (*Divota prašine*), Vladan Desnica (*Proljeća Ivana Galeba*), Petar Šegedin (*Djeca božja*), Mirko

Božić (*Kurlani*), Slobodan Novak (*Mirisi, zlato i tamjan*), Ranko Marinković (*Ruke, Glorija, Kiklop*)

- godine 1961. počinje izlaziti novi čas. „RAZLOG” (izlazi do 1968.; književnici - razgovori)
- časopis je promovirao poeziju i kritiku
- razdoblje “razgovara” traje od 1961. - 1968.g.
- „razgovori” su: Danijel Dragojević, Dubravko Horvatić, Zvonimir Majdak, Ante Stamać
- na poeziju “razgovara” velik utjecaj imala je filozofija egzistencijalizma
- tematika: egzistencijalni problemi, beznađe, urbani život
- proza je slabije zastupljena
- stariji pisci u tom razdoblju stvaraju svoja velika djela: R. Marinković „Kiklop”, S. Novak „Mirisi, zlato i tamjan”, M. Krleža „Zastave”
- ostali časopisi: Književnik” (1959.-1961.), „Umjetnost riječi” (1957. – izlazi i danas)

SUVREMENA KNJIŽEVNOST (postmodernizam) (1970. – 1990.)

- hrv. književnost postmodernizma oblikovala se u ozračju velikih društvenih i političkih promjena.
- početkom 70-ih dolazi do krize u socijalističkom sustavu – reformističke partijske snage zahtijevale su veću ekonomsku i političku samostalnost Hrvatske
- masovni pokret “Hrvatsko proljeće” (1971.) završio je porazom
- taj poraz je označio početak progona i šikaniranja mnogih hrv. intelektualaca
- nastupila su “olovna vremena” – sastavljale su se liste nepoćudnih autora, dok je izražavanje patriotskih osjećaja bilo zabranjeno
- smrt Josipa Broza Tita (1980.) označila je početak kraja Jugoslavije
- kriza je dosegla vrhunac krajem 80-ih – dolazi do rušenja komunističkog sustava u Europi
- to se dogodilo i u Hrvatskoj – u svibnju 1990. održani su prvi slobodni izbori nakon II svj. rata
- u razdoblju postmodernizma ne postoji jedan određeni stil (dolazi do miješanja stilova)
- početkom 70-ih na hrv. liter. scenu dolazi generacija pisaca tzv. fantastičari
- okreću se iracionalnom, bizarnom i okultnom (nadnaravnom)
- **u početku su pisali novele, a kasnije i romane (P. Pavličić, G. Tribuson)**
- početkom 70-ih nastupa zlatno doba „proze u trapericama” ili „jeans proze” (kao predložak za takvu vrstu proze poslužio je Salingerov roman „Lovac u žitu”)
- „prozu u trapericama” karakterizira lik buntovnog mladića (koji je i pripovjedač) koji se ne uklapa u društvenu sredinu, on pripada manjoj grupi, “klapi”, s kojom dijeli sve, od svjetonazora i ideala, do kulture i žargona
(A. Šoljan „Kratki izlet”, Zvonimir Majdak „Kužiš, stari moj”, I. Slamnig „Bolja polovica hrabrosti”)
- krajem 70-ih pisci se ponovno vraćaju stvarnosti (odnos pojedinca prema vlasti)
- procvat doživljavaju tipovi romani poput: avanturističkog, kriminalist., horror

- procvat doživljavaju i neke zaboravljene vrste romana: povijesni i obiteljsko-genealoški (*I. Aralica „Psi u trgovištu”, N. Fabrio „Vježbanje života*)
- javlja se i tip romana tzv. žensko pismo (predočavanje svijeta očima žene; *Irena Vrkljan, Vesna Krmpotić, Dubravka Ugrešić*)
- za poeziju toga vremena karakterističan je povratak vezanom stihu i tradicionalnim oblicima (sonet), teži se prema jednostavnosti i jasnoći izraza (*Luko Paljetak, Ante Stamać, Branimir Bošnjak*)
- i dramska književnost je u znaku različitih dram. modela
- početkom 70-ih Brešan je svojom dramom “Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja” najavio novi tip drame koja se temelji na intertekstualnosti („posuđivanje” tuđih zapleta)